

<https://helda.helsinki.fi>

Asiantuntijuuden murros ja luottamus instituutioihin koronakriisissä

Väliverronen, Esa

Gaudeamus

2021-01-07

Väliverronen , E 2021 , Asiantuntijuuden murros ja luottamus instituutioihin koronakriisissä .
julkaisussa I Hetemäki , A-K Kuusisto , M Lähteenmäki & E Väliverronen (toim) , Hyvä ja
paha tieto . , 7 , Gaudeamus , Helsinki , Sivut 111-127 .

<http://hdl.handle.net/10138/328692>

other

submittedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Ilmestynyt muokattuna. Väliverronen, Esa (2021) Asiantuntijuuden murros ja luottamus instituutioihin koronakriisissä. Teoksessa Hetemäki, Ilari, Hetemäki, Ilari; Kuusisto, Anna-Kaisa; Lähteenmäki, Maria; Väliverronen, Esa (toim.) *Hyvä ja paha tieto*. Helsinki: Gaudeamus, 111–123.

Esa Väliverronen

Asiantuntijuuden murros ja luottamus instituutioihin koronakriisissä

Koronapandemia on tuonut selkeästi esiin, kuinka tärkeässä roolissa tiede ja asiantuntijatieto ovat yhteiskunnassa. Ainakin pinnalta katsoen luottamus keskeisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin kuten tieteeseen näyttää vahvistuvan kriisitilanteissa, mistä kertovat myös keväällä ja kesällä 2020 Suomessa tehdyt mielipidetutkimukset. Silti ei voida suoraviivaisesti väittää, että koronakriisi olisi lisännyt luottamusta tieteeseen ja asiantuntijoihin. Samaan aikaan nimittäin tiedettä, tutkimustietoa ja asiantuntijoita myös politisoidaan ja asiantuntijoita kyseenalaistetaan julkisessa keskustelussa, varsinkin sosiaalisen median areenoilla.

Tämä liittyy ilmiöön, jota tieteen ja teknologian tutkimuksessa on kutsuttu asiantuntijuuden laajenemiseksi. Modernissa yhteiskunnassa asiantuntijuus on rakentunut tieteen, instituutioiden ja professioiden varaan. Yhteiskunnallisessa työnjaossa asiantuntijuutta ovat perinteisesti määritelleet tietoa ja asiantuntijoita tuottava yliopisto, asiantuntijan pätevyys ja käyttöä säätelevä valtio ja asiantuntijoiden palveluksia käyttävät erilaiset organisaatiot tai markkinat. Tältä pohjalta asiantuntija-ammattaja kutsutaan professioiksi. Niihin kuulumisen edellyttää pitkää tieteellistä ammatillista koulutusta ja sen tuomaa pätevyyttä. Vaikka profession edustajien pätevyysvaatimuksia ja paikkaa yhteiskunnassa säätelevät viranomaiset, toiminnassaan professiot ovat suhteellisen itsenäisiä.

Jälkimodernissa yhteiskunnassa asiantuntijajärjestelmät ovat jatkuvassa uudistuspaineessa ja julkisen tarkkailun alaisena. Niiden auktoriteettia ei enää oteta annettuna. Instituutioiden rapautuminen ja asiantuntijoiden kyseenalaistaminen näkyy hyvin uutismediassa ja sosiaalisen median keskustelufoorumeilla. Samalla viestinnästä on tullut yhä keskeisempi osa asiantuntijuuden legitimointia. Kärjistäen: kun aiemmin asiantuntijan statukseen vaadittiin tieteellinen koulutus ja ammatillinen erikoistuminen, nykyään siihen saattaa riittää kirjan julkaiseminen tai blogin pitäminen, ainakin jos itseoppineella ja itsensä brändänneellä asiantuntijalla on kyky vakuuttaa valikoitu yleisö pätevydestään.

Uusia asiantuntijan statusta tavoittelevia ryhmiä ovat esimerkiksi käytännön kokemukseen ja ammatinharjoittamiseen pohjaavat ”kenttäasiantuntijat” sekä julkisuuden kautta auktoriteettiaan rakentavat ”lifestyle-asiantuntijat”. Tyypillisiä esimerkkejä näistä toimijoista ovat esimerkiksi ravintoterapeutit, kuntovalmentajat, elämäntapavalmentajat tai vaikkapa julkkiskokit ja ravintoguruiksi ryhtyneet näyttelijät. Heidän asiantuntijapuheensa rakentuu tyypillisesti tieteellisen ja käytännöllis-ammatillisen tiedon yhdistämisestä, eikä heillä ole asiantuntijuutensa tueksi pitkää tieteellistä ammatillista koulutusta vaan vaihtelevan määrän käytännön kokemusta. Osa heistä haastaa avoimesti tiedettä ja perinteisiä asiantuntijaprofessioita, osa puolestaan enemmänkin myötäilee niitä.

Asiantuntijuuden laajentuminen on yhteydessä moniin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin, joista keskeisiä ovat instituutioiden kritiikki, yksilöllistyminen ja mediamaiseman murros. Kun uuden tiedon tuottaminen ei ole enää yliopistojen ja muiden perinteisten tiedeorganisaatioiden yksinoikeus, se on hajaantunut yhä useammille organisaatioille. Tiede ja professiot määrittävät

asiantuntijuutta aiempaa vähemmän kun asiantuntijuus on alettu mieltää avoimemmin, ja ennen kaikkea alati lisääntyvien käytännön pulmien ratkaisijaksi.

Asiantuntijuuden laajentumista on osaltaan vauhdittanut internetin ja sosiaalisen median alustojen myötä muuttunut mediaympäristö, joka on vähemmän hierarkkinen ja jossa perinteiset portinvartijat ovat menettäneet merkitystään. Siellä aktiivinen, asiantuntijaksi pyrkivä mielipidevaikuttaja voi levittää sanomaansa helposti ja tehokkaasti laajoille yleisöille tai ainakin pienille ja valikoituneille samoinajattelevien joukolle. Tämä näkyy selvästi esimerkiksi terveyteen ja ravitsemukseen liittyvien virallisten suositusten tai rokotusten kritiikissä.

Asiantuntijuuden kritiikki ja laajeneminen

Kriisitilanteille ja keskustelulle terveys- ja tai ympäristöriskeistä on tyypillistä asiantuntijoiden kirjon monipuolistuminen. Tämä ei koske pelkästään julkisuudessa esillä olevien asiantuntijoiden lukumäärää, vaan myös heidän taustaansa. Tämä tuo keskusteluun myös jännitteitä, sillä eri taustasta tulevat asiantuntijat arvioivat epidemiaa ja varsinkin sen hallintakeinoja eri tavoin. Maallikoille tämä näyttäytyy helposti asiantuntijoiden erimielisyytenä, sillä eri näkemysten taustoja ja merkitystä on journalismissa vaikea tehdä ymmärrettäväksi. Tästä syystä kansalaiset kokevat tilanteen helposti hämmentävänä.

Myös koronakriisi on tehnyt näkyväksi, miten yhä useammat toimijat pyrkivät pukeutumaan asiantuntijan viittaan kommentoidessa epidemiaa tai sen hallintaa julkisuudessa. Tilannetta ironisoi toimittaja ja stand-up koomikko Jukka Lindström osuvasti Twitterissä maaliskuun puolivälissä: ”Sosiaalisen median korona-asiantuntijoiden määrä kasvaa päivä päivältä. Tilanne on huolestuttava”.

Asiantuntijan viittaa eivät pukeneet vain maallikot tai ’nojatuoलिएpidemiologit’, vaan myös eri alojen osaajat ja tieteellisen koulutuksen saaneet haastoivat epidemiologian vakiintuneita auktoriteetteja. Tilannetta hämmensi myös se, että osa keskusteluun osallistuneista tutkijoista tai lääkäreistä kommentoi aihetta varsin laveasti, ei pelkästään oman asiantuntemuksensa pohjalta, vaan myös innokkaasti erilaisia ennusteita ja politiikkasuosituksia tarjoten. Keskustelua ruokki kiista siitä, miten epidemiaa pitäisi pyrkiä poliittisin ja lääketieteellisin toimin kontrolloimaan. Sysäyksen tälle kiistelylle antoi Lontoon Imperial Collegen tutkijaryhmän raportti ja suositus, joka julkaistiin maaliskuun 2020. Siinä suositeltiin epidemian tukahduttamista hillinnän sijasta. Suomessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja sosiaali- ja terveysministeriön (STM) virallinen linja pyrki puolestaan epidemian hillintään eri keinoin ja samaan nojautui myös hallituksen myöhemmin keväällä 2020 käyttöön ottama hybridistrategia.

Tutkijoiden, viranomaisten ja poliitikkojen lisäksi myös vaihtoehtoiset terveysvaikuttajat kommentoivat THL:n ja Suomen hallituksen koronaohjeita ja esittivät omia näkemyksiään. Esimerkiksi lääkäri Antti Heikkilä kirjoitti blogissaan ”Covid-19 vedätyksestä” ja tarkoitushakuisesta paniikin lietsomisesta. Toinen suosittu vaihtoehtoinen terveysvaikuttaja Maria Nordin varoitti viruspaniikin aiheuttamasta stressistä terveysvaarana. Näillä valtavirrasta poikkeavilla terveysvaikuttajilla on oma roolinsa myös erilaisten terveyspalvelujen ja -tuotteiden myynnissä. Niinpä ei ollutkaan yllätys, että vitamiinien ja muiden tuotteiden myynti kasvoi koronan leviämisen ja vaarallisuudesta kertovien uutisten myötä.

Vaikka Suomi onkin toistaiseksi selvinnyt epidemian hallinnassa kansainvälisessä vertailussa varsin hyvin, kritiikki THL:ää STM:ää kohtaan julkisuudessa on ollut ajoittain kovaa. Tämä on näkynyt sekä uutismediassa että varsinkin sosiaalisessa mediassa. Epäluottamus terveysviranomaisten ja -

asiantuntijoiden motiiveihin ("epidemian vähättely") ja viestintään ("avoimuuden puute") on noussut toistuvasti esiin julkisuudessa. Sosiaalinen media tuo entistä näkyvämmiin esiin myös kriittistä kansalaiskeskustelua ja tapoja, joilla kansalaiset arvioivat asiantuntijuutta poikkeuksellisissa olosuhteissa. Toisaalta, sosiaalisen median, vaikkapa eliittimediana ja poliittisen keskustelun areenana tunnetun Twitterin keskustelujen pohjalta ei kannata tehdä liian nopeita päätelmiä kansalaismielipiteestä. Esimerkiksi keväällä ja alkukesällä 2020 tehtyjen kyselytutkimusten mukaan suomalaisten enemmistön luottamus hallituksen koronatoimiin, viranomaisiin ja asiantuntijainstituutioihin oli varsin vahvaa.

Luottamuksella instituutioihin on tärkeä rooli pandemian kaltaisissa kriiseissä. Luottamus hallitukseen ja muihin instituutioihin helpottaa kriisin hallintaan tähtäävien päätösten tekemistä ja sitä, että kansalaiset noudattavat toimenpidesuosituksia. Aiempien kriisien yhteydessä on havaittu ns. rally 'round the flag -ilmiö: sodat ja kriisit lisäävät, ainakin hetkellisesti, luottamusta hallitukseen ja vahvistavat kansallista yhteenkuuluvaisuutta.

Tutkimuksissa on havaittu, että riskejä koskevilla arvioilla on yhteys luottamukseen. Yhtäältä näyttää siltä, että vahvasti instituutioihin luottavat kokevat riskit vähemmän vakavina ja toisaalta tiede- ja terveysinstituutioihin vähemmän luottavat kokevat riskit vakavampina. Samoin taudin itse tai lähipiirissään kokeneet arvioivat riskit tyypillisesti muita vakavammiksi.

Pohjoismaissa luottamus kansallisiin instituutioihin on perinteisesti ollut vahvempaa kuin Etelä-Euroopassa. Luottamusta instituutioihin pidetään usein positiivisena asiana, mutta asia ei ole yksiselitteinen. Jos ajatellaan luottamusta vaikkapa demokratian näkökulmasta, on perusteltua, että kansalaiset kykenevät tarpeen tullen myös kyseenlaistamaan ja haastamaan poliittisia instituutioita. Luottamus voi siis olla myös liian vahvaa. Kun tarkastellaan vaikkapa Ruotsin koronapolitiikkaa, voidaan myös pohtia, voiko vahva luottamus johtaa riskien aliarviointiin.

Käsitteenä luottamus ei ole yksiselitteinen. Kun pohditaan kansalaisten mielipidetutkimuksissa ilmaisemaa luottamusta, on tärkeää muistaa, että eri ihmisillä on erilaiset tavat arvioida ja arvottaa luottamusta. Instituution luottamuksen arvioinnissa voi olla kyse esimerkiksi pragmaattisesta, strategisesta tai moraalisesta arvioinnista. Eri ihmiset tulkitsevat ja painottavat näitä ulottuvuuksia eri tavoin. Lisäksi tiedeluottamusta tutkittaessa on havaittu, että tiedettä yleensä ja erityisiä tieteen ja teknologian sovelluksia arvioitaessa näkemykset vaihtelevat.

Koronakriisissä myös kansalaisten omaan elämäänsä liittyvä päätöksenteko nousi kiinnostavaan rooliin. Asiantuntijatiedon, uutismedian ja sosiaalisen median tarjoaman tietomäärän ristipaineessa kansalaisilta edellytettiin vastuullisuutta, mutta yksilöiden arviointikriteerit sille, kehen luottaa omaa elämäänsä koskevassa päätöksenteossa, vaihtelevat. Kansalaisten asiantuntijuuden arvioinnin kriteerejä ja niiden pohjalta tapahtuvaa päätöksentekoa tunnetaan varsinkin huonosti. On kuitenkin arvioitu, että uudet asiantuntijuuden muodot nousevat esille, koska niille on kysyntää. Kansalaisina ja kuluttajina ihmiset kaipaavat asiantuntijatietoa tueksi tarkkarajaisiin ongelmiin, joihin tiede ei välttämättä tarjoa tarkkoja vastauksia tai joihin tutkijat eivät halua antaa yksiselitteisiä vastauksia. Tällöin syntyy tilausta itsevarmoille ja sujuvasti viestiville kenttäasiantuntijoille, jotka puhuttelevat kansalaisia yksilöinä ja lainailevat kontekstistaan irrotettua tutkimustietoa sanomansa tueksi.

Globaali kriisi muuttuvassa mediamaisemassa

Mediamaisema on muuttunut viime vuosikymmenen aikana nopeasti. Samalla samaan aikaan ammattimainen journalismi ja uutismedia ovat siirtyneet digitalisoitumisen, verkostoitumisen ja sosiaalisen median alustojen moninaisuuden leimaamaan infrastruktuuriin. Informaation ja

viestintäkanavien runsaus on tuottanut uudenlaisen ylitarjonnan. Globaalissa mediamaisemassa informaation ylitarjonta, ideologiset tulkinnat, väärinkäsitykset ja tahallisen harhaanjohtavat teoriat sekoittuvat entistä monimutkaisemmin ja tehokkaammin. Epidemia synnyttää helposti myös 'infodemian', jossa erilaiset disinformaation ja misinformaation – eli tahallisen tai tahattoman harhaanjohtavan tiedon - muodot leviävät epidemian tavoin verkon ja sosiaalisen median kaikkiruokaisessa kulttuurissa.

Vaikka julkinen keskustelu tapahtuu nykyään monilla eri foorumeilla, uutismedialla on edelleen tärkeä tehtävä julkisen huomion kohdistamisessa ja tiedon tuottamisessa keskustelun pohjaksi. Median historia kertoo vakuuttavasti siitä, että yhteiskunnallisissa kriisitilanteissa varsinkin perinteisen uutismedian rooli korostuu. Tämä havainto tehtiin myös keväällä ja kesällä 2020 Suomessa tehdyissä kyselytutkimuksissa.

Aiempiä epidemioita ja pandemioita kuten lintuinfluenssaa (H5N1), sikainfluenssaa (H1N1) tai ebolaa koskeva tutkimus on osoittanut, että uutismedialla on keskeinen rooli julkisen keskustelun agendan asettamisessa, vaikka internetin ja sosiaalisen median merkitys onkin viimeisten 10 vuoden aikana selvästi vahvistunut. Uutismediaa koskevissa tutkimuksissa on havaittu, että medialla on taipumus korostaa ilmiön uutuutta ja dramaattisuutta ja näin 'paisuttaa' ilmiötä. Toisaalta, lintuinfluenssaa ja ebolaa koskevassa tutkimuksessa on huomattu, , että paisutteluvaihetta seuraa tyypillisesti tyynnyttelyvaihe, jossa yleisöä rauhoitellaan ja paniikkia ajatetaan alas. Epidemian julkisuus etenee syklisesti, eikä se noudata pelkästään itse epidemian kulkua ja vaikutuksia. Samat piirteet ovat näkyneet myös koronakriisissä.

Viestinnällä on nykyisin yhteiskunnallisen luottamuksen rakentamisessa keskeinen rooli, sillä perinteiset instituutiot ja organisaatiot eivät voi enää pitää asemaansa tai luottamusta annettuna, vaan luottamuksessa on kyse jatkuvasti rakennettavasta ja ylläpidettävästä prosessista.

Yksi koronakriisin esiin nostamista ilmiöistä ~~tieteessä~~ on ennakkojulkaisujen, ns. preprinttien tulva. Kyse on tiedelehtiin tarjotuista käsikirjoituksista, jotka eivät ole vielä läpäisseet tieteellisen laadunvalvonnan, vertaisarvioinnin prosessia. Lääketieteessä, esimerkiksi lääkkeiden ja rokotteiden kehittämisessä, pidetään tärkeänä, että uusi tieto tulee mahdollisimman nopeasti käyttöön. Siksi tällainen julkaisukäytäntö voi parhaimmillaan edistää tieteen kykyä vastata koronakriisin kaltaisiin akuutteihin haasteisiin.

Ennakkojulkaisut eivät kuitenkaan ole ongelmattomia ja niitä myös usein käytetään ikään kuin ne olisivat jo valmiita, tarkistettuja tutkimustuloksia. Julkisessa keskustelussa nämä ennakkojulkaisut helposti saavat sellaisen tieteellisen statuksen, joka niille ei välttämättä kuulu. Tätä vauhdittaa tiedeviestinnässä vahvistuva promootion kulttuuri, jossa tutkimukselle ja tutkijoille haetaan näkyvyyttä markkinoinnista ja mainonnasta tutuin keinoin. Saman alan tutkijat pystyvät seulomaan näistä julkaisuista olennaisen tiedon ja tulkitsemaan niitä oikeassa kontekstissa, mutta toisten alojen tutkijat maallikoista puhumattakaan eivät siihen useinkaan pysty. Silloin kun ennakkotuloksia käytetään argumentteina poliittisessa keskustelussa, se helposti aiheuttaa hämmennystä ja voi myös synnyttää epäluottamusta tiedettä kohtaan.

Tieteen kyseenalaistaminen

Kansainvälisten mielipide- ja asennetutkimusten mukaan tieteen arvostus on säilynyt suhteellisen vakaana 2000-luvulla. Suomessa tieteen arvostus on vuonna 2019 julkaistun Tiedebarometrin mukaan pikemminkin noussut ja luottamus ns. kvasitieteeseen tai vaihtoehtohoitoihin samaan

aikaan laskenut. Samoin, rokotuskriittisyyden kasvusta huolimatta suomalaisten luottamus rokotuksiin ja rokotuskattavuus on säilynyt kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen korkeana.

Tämän yleiskuvan alle kuitenkin helposti peittyy se, että kaikki eivät jaa samaa luottamusta. Esimerkiksi Yhdysvalloissa tiedeluottamusta tutkinut Gordon Gauchat havaitsi, että amerikkalaisten arvokonservatiivien keskuudessa luottamus tieteeseen on trendinomaisesti laskenut 1980-luvulta lähtien. Kun yleensä matala koulutustaso yhdistetään tieteen vieroksuntaan, tiedekriittisyys on lisääntynyt myös koulutettujen amerikkalaisten konservatiivien keskuudessa. Syynä on tieteen politisoituminen: arvokonservatiivit yhdistävät tieteen yhä useammin liberaaliin eliittiin. Arvokonservatiivit vierastavat erityisesti terveystutkimusta, joka nähdään kansalaisten holhoamisen välineenä, ympäristötutkimusta, jonka tulokset puoltavat ympäristölainsäädännön tiukentamista sekä erityisesti yhteiskuntatieteitä, joiden nähdään kyseenalaistavan perinteisiä perhearvoja tai sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä käsityksiä. Sama kehitys näkyy Suomessakin. Tiedebarometrissäkin havaittiin, että esimerkiksi perussuomalaisten kannattajat suhtautuvat tieteeseen ja asiantuntijoihin muiden suurten puolueiden kannattajia kriittisemmin. Myös koronakriisin yhteydessä tehdyissä luottamuskyselyissä on näkynyt sama piirre.

Gauchat yhdistää tiedekriittisyyden nousun Yhdysvalloissa kahteen poliittiseen ajanjaksoon, Ronald Reaganin presidenttikautteen 1980-luvulla sekä G.W. Bushin presidenttikautteen 2000-luvun alussa. Ensimmäiselle kaudelle oli tyypillistä uusoikeiston nousu ja konservatismiin aalto, jälkimmäiselle puolestaan ympäristötutkimuksen väheksyntä ja tukahduttaminen. Samalla tiede on politisoitunut julkisessa keskustelussa.

Arvomuutoksia länsimaissa tutkineet Pippa Norris ja Ronald Inglehart kuvaavat tämän kehityksen taustalla olevaa ilmiötä autoritaariseksi populismiksi. Heidän mukaansa autoritaarisen populismin nousu on seurausta pitkään jatkuneista arvomuutoksista länsimaaisissa yhteiskunnissa. Siinä missä koulutustason nousu, maallistuminen, ja globaali kapitalismi ovat ruokkineet liberaaleja arvoja, tämän kehityksen seurauksena on syntynyt kulttuurinen vastavoima, joka korostaa perinteisiä konservatiivisia ja nationalistisia arvoja. Eri puolilla Eurooppaa uudet oikeistopopulistiset puolueet ovat nostaneet kannatustaan. Ne vaikuttavat politiikkaan joko hallituksesta tai oppositiosta vaatien maahanmuuton rajoittamista, sukupuolivähemmistöjen oi

Autoritaariselle populismille on tyypillistä vakiintuneen vallan, establishmentin kyseenalaistaminen. Populistipoliitikot hyökkäävät valtamediaa vastaan syyttäen sitä valeuutisista, intellektuelleja ylimielisestä liberalismista ja asiantuntijoita korruptoituneisuudesta. Populisteille ainoa legitiimi poliittisen ja moraalisen auktoriteetin lähde on 'kansa', 'hiljainen enemmistö', jota populistit sanovat edustavansa. Autoritaaristen arvojen kannattajat suosivat kollektiivista turvallisuutta liberaalin autonomian kustannuksella. Autoritaarinen populismi saa käyttövoimansa pelon lietsomisesta ja oman 'heimon' puolustamisesta yksilönvapauksien kustannuksella.

Puhe asiantuntijuuden kuolemasta liioittelua

Viime vuosina on puhuttu ja kirjoitettu – kyllästymiseen asti – totuudenjälkeisestä ajasta, valeuutisten yleistymisestä ja asiantuntijuuden hyljeksimisestä. Brexit-äänestystä ja Donald Trumpin valintaa Yhdysvaltain presidentiksi on kuvattu ”äänekkääksi vastalauseeksi asiantuntijuudelle”. Pisimmälle tämän teesin on vienyt kenties amerikkalainen politiikan tutkija Tom Nichols kirjassaan *Death of Expertise*.

Toisaalta koronaviruspandemia on nostanut esiin päinvastaisia tulkintoja. Kriisitilanteissa luottamus instituutioihin ja tutkimustietoon näyttää jälleen vahvistuvan. ”Koronavirus tekee asiantuntijuudesta jälleen mahtavaa”, kirjoitti Washington Post lehden kolumnisti maaliskuussa leikitellen Donald Trumpin vaalikampanjan iskulauseella. Kirjoittaja epäili, että ’totuuden jälkeiselle ajalle’ tyypillinen tieteen vähättely ja asiantuntijoiden epäily tekee jälleen tilaa tieteen arvostuksen kasvulle, kun maailmanlaajuisen epidemian hallinta on niin vahvasti sidoksissa tutkimukseen ja asiantuntijajärjestelmien toimintaan.

Mielestäni sekä puheet asiantuntijuuden kuolemasta että sen uudesta arvonnoususta ovat vahvoja yksinkertaistuksia. Olen edellä pyrkinyt osoittamaan, että kyse on erilaisista, ristiriitaisista kehityskuluista. Vaikka tieteen ja tutkimustiedon arvostus ja merkitys näyttäisivät pikemminkin vahvistuvan kuin heikkenevän, samanaikaisesti tutkimustietoa ja asiantuntijoita haastetaan ja kyseenalaistetaan entistä voimakkaammin. Nämä kyseenalaistajat eivät ole vain tutkimustietoa vieroksuvia autoritaarisen populismin kannattajia, vaan yhä useammin myös pitkälle koulutettuja liberaaleja, jotka uskovat pystyvänsä itse arvioimaan asiantuntijoiden näkemyksiä ja seulomaan tutkimustiedon tulvasta luotettavimman tiedon. Tämä kehitys luo myös kysyntää uudentyyppisille asiantuntijoille, joiden tausta ei ole tieteessä.

Koronakriisi on selkeästi osoittanut, miten keskeinen rooli tutkimustiedolla ja asiantuntijoilla on päätöksenteon pohjana. Mutta koska päätöksenteko ei ole vain neutraalia päättelyä tutkimustiedon pohjalta, siihen kietoutuvat aina myös ideologiat ja arvot. Poliitiikan tieteellistyessä myös tiede väistämättä politisoituu. Päätöksiä tuetaan ja toisenlaisia valintoja kritisoidaan valikoidulla tutkimustiedolla. Tarvitaan parempaa ymmärrystä tieteen luonteesta ja siitä, miten tutkimustietoa voidaan soveltaa päätöksentekoon. Tämä on suuri haaste niin tutkijoille, tiedeviestijöille, tiedetoimittajille sekä tieteellisen tiedon soveltajille. Ongelmaan ei ole muuta lääketä kuin avoin ja kriittinen keskustelu, joka ei lukkiudu valmiisiin poteroihin ja kiisteleviin koulukuntiin.

Kirjallisuutta:

Eyal, Gil (2020). The crisis of expertise. Cambridge: Polity.

Norris, Pippa & Ronald Inglehart (2019) Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism, Cambridge University Press, Cambridge.

Väliaverronen, Esa (2016) Julkinen tiede. Tampere: Vastapaino.

Väliaverronen, Esa (2021) The mediatization of science and the rise of promotional culture. Teoksessa Routledge handbook of public communication of science and technology, toim. Massamiano Bucchi & Brian Trench. 3rd ed. Tulossa Routledge.

Väliaverronen, Esa, Laaksonen, Salla-Maaria, Jauho, Mikko & Piia Jallinoja (2020) Liberalists and data-solutionists: redefining expertise in Twitter debates on coronavirus in Finland. Journal of Science Communication 19:5, 1-21.